

היחידה: דברים י"ג, פסוקים ב'–י"ט

נושא היחידה: נביא שקר, מסית ומדיח, עיר הנידחת

צוות כתיבה

מספר שיעורים: 2

כללי: בשיעור נלמד על שלושה סוגים של הסתה לעבודה זרה:

נביא שקר - אדם שממנה את עצמו לדבר בשם ה' וקורא לעצמו נביא, וכדי לחזק את דבריו, עושה אות או מופת, ובתוכן דבריו מופיעה הוראה לעבוד עבודה זרה.

מסית ומדיח - אדם שמסית את חברו לעבוד עבודה זרה.

עיר הנידחת - עיר שלמה, שכל תושביה הודחו לעבוד עבודה זרה.

פתיחה:

אני רוצה לשתף אתכם בסיפור שאתם לא מכירים -

סיפור עצוב שמופיע בתנ"ך, בספר ירמיהו.

היה פעם נביא שה' ממש דבר אתו, דרך חזיונות וחלומות, והוא החליט שעדיף לו להיות נביא שקר ולהמציא דברים שה' לא אמר לו ולהעביר לעם.

אז הוא לא שינה את הלבוש שלו, אבל מבפנים הוא ממש התרחק: הוא קבע שעבודה זרה זה דבר טוב, וחיזק את ידי העם לעבוד אותה. הוא לעג לנביאי אמת, וכבר לא שמר את המצוות כמו פעם.

למה? משיקולים של כבוד, טובות הנאה, מעמד חברתי וכסף.

לאיש הזה קראו חנניה בן עזור.

וחנניה הגיע לבית המקדש כדי להשתתף בוויכוח מול ירמיהו, שהיה צדיק גדול ונביא אמת.

חנניה ניסה לשכנע את העם שהוא צודק ושירמיהו מדבר דברי שווא והבל.

רבים מהעם רצו ללכת אחריו.

המורה שואל את התלמידים: למה שאנשים ילכו אחרי נביא שקר?

כי נביא שקר אומר לעם דברים שהם רוצים לשמוע, ולא את מה שהם צריכים לשמוע:
דברים טובים על עתיד ורוד וקסום ומושלם שלא צריך לעשות כלום בשבילם - רק להמשיך להיות בדיוק מי שאתה, בלי לתקן כלום, בלי לרצות להיות טוב יותר ובלי לבער את העבודה זרה.
נביא אמת רוצה שהעם יעבוד את ה', יחזק את האמונה, ייתן צדקה, יעשה משפט צדק, ידאג לחלשים, ולא ילך בדרך של העבודה זרה.
אז אחרי שחנניה מנסה להביס את ירמיהו לעיני כל העם בבית המקדש, ה' מתגלה לירמיהו ואומר לו שני דברים:

1. שתדע, ירמיהו, שרק הנבואה שלך תתקיים, ולא דברי השווא של חנניה בן עזור.
 2. תודיע לחנניה שאני מעניש אותו על מעשיו ושהשנה הוא ימות.
- ביום כ"ט באלול, היום האחרון של השנה, לפני שחנניה מת, הוא קורא אליו את בני משפחתו לבקשה אחרונה:
- "אנא מכם", הוא מתחנן, "תעלימו את דבר מותי, ואל תפרסמו שאני מת עד תחילת שנה הבאה, כדי שכולם יראו שירמיהו הוא נביא שקר, כי הוא ניבא שהשנה אני מת".
- חנניה מת באותה שנה, לפני ראש השנה של שנה הבאה. בני משפחתו ניסו להסתיר את דבר מותו ולפרסם את הדבר יום אחרי, בראש השנה.
- אבל הם לא הצליחו. כולם ידעו שחנניה מת באותה שנה, בדיוק כפי שירמיהו אמר שזה יקרה.
- לאחר שלמדנו על נביא השקר חנניה בן עזור, נלמד בפסוקים שלנו על תופעת נביאי השקר ועל מקרים דומים נוספים.

לימוד הפסוקים:

המורה יבקש מהתלמידים לקרוא את הפרק, לחלק אותו לשלושה חלקים ולמצוא מהו המקרה בכל אחד מהחלקים¹.

¹ על חלוקה של הפרק לפי המסורה, ראו בהרחבות.

המורה מקדים ואומר, שלפני הכניסה לארץ, משה מכין את בני ישראל לכל מיני מצבים שיכולים לקרות בה. הוא מסביר להם שכל זמן שיש נבואה, יהיו אנשים שינסו להכחיש אותה, להיות נביאי שקר, ולגרום לעם להאמין בהם.

במדבר היה מישהו שחלק על נבואת משה וניסה למרוד בו. אנחנו זוכרים היטב את הסיפור של קורח.

בפרק הקודם, דיברנו על המגורים במדבר לעומת המגורים בארץ ישראל. לפי זה, רואים שבכניסה לארץ ישראל סכנת נביאי השקר גדלה. למה?

הריחוק מהמשכן גורם לאנשים לשים לב יותר לנביאי השקר שגרים בסמוך אליהם ושמדברים איתם על שלום עולמי ועל אהבה ועל זה שהכול יהיה טוב ושלא צריך לשנות כלום או לתקן או לחזור בתשובה. פשוט תהיה אתה וזהו.

משה מזהיר את ישראל, וכדי שכולם יבינו ויראו כמה פנים יש להסתה הזאת ואיך היא יכולה לקרות, הוא נותן שלוש דוגמאות. בואו נראה אותן בפנים:

נקרא את פסוקים ב'-ו':

פסוקים ב'-ו': נביא שקר

ב כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת
ג ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם
ונעבדם
ד לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה ה' אלהיכם אתכם
לדעת הישכם אהבים את ה' אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם
ה אחרי ה' אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו
תדבקו
ו והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר סרה על ה' אלהיכם המוציא אתכם
מארץ מצרים והפך מבית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוה ה' אלהיך ללכת בה
ובערת הרע מקרבך

נשאל את התלמידים: איך התורה קוראת לאיש הזה? נביא.

למה התורה לא כותבת לנו מראש שהוא נביא שקר?

כדי להמחיש לנו כמה קל לטעות וללכת אחריו, כמה פשוט ליפול בפח שהוא מנסה לטמון לנו. הוא נראה בדיוק כמו נביא אמת, וגם משתמש במילים דומות למילים של נביא אמת.

איך אנחנו יודעים שהוא נביא שקר?

כי בפסוק ג' כתוב שהוא מנסה לשכנע את מי ששומע אותו, ללכת לעבוד עבודה זרה: **נְלַכְה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם וְנַעֲבֹדֵם.**

עיינו בפסוק כ', ומצאו איך נביא השקר הזה מנסה לחזק את נבואתו ולשכנע שדבריו אמת. הוא נותן אות או מופת.

המורה מקרין על הלוח חלק מפירוש הרמב"ן לפסוק ב':

אות - סימן על דבר שיהיה אחרי כן... ויאמר דבר פלוני עתיד להיות לדמיון שיהיה כך - יקרא אות... והמופת- יאמר על דבר מחודש שיעשה לפנינו בשנוי טבעו של עולם.

אות זה, למשל, שהאיש הזה אומר: מחר בשעה 5 וחצי תהיה הפסקת מים (שלא הודיעו עליה מראש ואף אחד לא צפה אותה), והיא תימשך עד השעה 8.

עוד דוגמה: שהאיש הזה מודיע מראש שבשבת הקרובה לא ימצאו את המפתח לבית הכנסת בית רחל, ושהגבאי הראשי לא יהיה בשכונה בשבת, כי לנכד שלו יש בר מצווה בגבעתיים, אז כל מתפללי בית הכנסת יעברו באופן חד פעמי להתפלל בבית הכנסת מגדל דוד.

מופת זה שינוי של הטבע. למשל, שבאמצע הקיץ בארץ ישראל, השמיים יהיו עם עננים, וירד גשם חזק, כולל ברקים ורעמים, או שאשה בת 90 תלד.

המורה שואל: האם נביא השקר מצליח לעשות אות או מופת? תנו הוכחה מפסוק. פסוק ג': **וּבֹא הָאוֹת וְהַמוֹפֵת.**

איזו שאלה גדולה עולה לנו כשאנחנו קוראים את המילים האלה?

איך ה' נותן לזה לקרות? איך ה' עוזר למישהו שמנסה לגרום לאנשים ללכת נגדו - לעבוד עבודה זרה ולהתרחק מה'?

בפסוקים שלנו יש תשובה. מצאו אותה:

כִּי מִנְסֶה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת הַיִּשְׁכֶּם אֲהַבִּים אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם

המורה ישאל: איזה ניסיון יש כאן?

אחרי מי אנחנו הולכים - אחרי נביא אמת צדיק, שאומר לנו את דבר ה', ולפעמים כולל דברי תוכחה ומילים קשות, או אחרי נביא שקר שבודה דברים מלבו ושמונסה לשכנע את כולם באמצעות מופתים שהוא דובר אמת.

אם גם נביא שקר מצליח לעשות מופתים ולשכנע אנשים, אז יש התמודדות, יש מבחן, יש ניסיון: אחרי מי הולכים - אחרי נביא אמת או נביא שקר?

וכאן התורה מלמדת אותנו דבר גדול מאוד לחיים שלנו:

אם משהו נראה יפה ונוצץ ומושך ולגמרי משכנע: עובדה שרואים בעיניים אותות או מופתים או את שניהם - אז איך אפשר לא להאמין לאיש הזה?

כל דבר צריך לבדוק לפי התורה. מה התורה אומרת לי על הדבר הזה? זה נכון או לא? זה אמת או שקר? זה ניסיון שעליי להימנע ממנו או דרך ברורה שה' רוצה שאלך בה?

איך אפשר לדעת מה נכון? שואל המורה.

דבר ראשון, להפעיל את השכל ולבדוק היטב במה מדובר: מה הנביא הזה אומר? לעבוד עבודה זרה? האם יכול להיות שזו דרך של אמת?

דבר שני, יש לנו תלמידי חכמים שאותם אפשר וצריך לשאול.

ואז אם הולכים אחרי ה' ומאמינים רק לנביאי אמת, זו בחירה שמגיעה מרצון, מתוך הלב, מתוך בירור אמת.

המורה שואל: מה עונשו של נביא השקר? מוות.

מדוע? עיינו בפסוק ו'.

נביא השקר משכנע את השומעים לו לעבוד עבודה זרה.

מדוע?

כי זה הבסיס לכל התורה. אם אתה מאמין בעבודה זרה, באלוהים אחר שברא את העולם ושגם ברא אותך=אתה לא מאמין בה'=אתה לא מאמין בתורה. אין משמעות ואין תוקף לתורה אם מאמינים בעבודה זרה ועובדים אותה.

יסודה של העבודה הזרה טמון בניסיון של האדם לעצב לו את האלוהים הזרים כרצונו. הוא הבונה אותו בתבניתו ובדמותו, והוא הקובע לאור אילו עקרונות יפעל אותו אליל או פסל.

עד כאן החלק הראשון של הפרק, שבו התורה מזהירה מדמות מספר 1. שים לב והיזהר שלא תיכשל ותיפול בפח שלו. תבדוק אם יש סימנים מעידים. אם כן, אז תדווח לבית הדין השבטי או המחוזי ותתרחק.

פסוקים ז'-י"ב: מסית ומדיח

מה פירוש המילה "מדיח"? הדחה זו הרחקה. האיש הזה מגיע במטרה להרחיק מה' את מי ששומע לו.

ז כי יסיתך אחיך בן אמך או בןך או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשך בסתר
לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך
ח מאלהי העמים אשר סביבתיכם הקרבים אליך או הרחקים ממך מקצה הארץ ועד קצה
הארץ
ט לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו
י כי הרג תהרגנו ידך תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה
יא וסקלתו באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית
עבדים
יב וכל ישראל ישמעו ויראון ולא יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך

בפסוק ז', התורה נותנת חמש דוגמאות אפשריות לזהותו של האיש הזה.

עיינו בפסוק ז'. מה המשותף לכל הדוגמאות? האיש/ה שמסית/ה לעבודה זרה, הוא/היא קרוב/ת משפחה או חבר/ה.

נשאל את התלמידים: מדוע התורה מציינת דווקא אותם?

נסביר: כמובן שכל אחד יכול להיות מסית ומדיח, אבל מה שיותר מצוי, זה שמי שקרוב אליי, לו אני אקשיב.

נוסף על כך, קרובי משפחה, בהקשר הזה, יכולים להיות מסוכנים יותר מכל אחד אחר. הם משתמשים בקרבה המשפחתית, בקשר שכבר קיים בינם לבין מי שהם רוצים להסית אותו, כדי לשכנע לעזוב את ה' ולעבור להאמין בעבודה זרה.

שימו לב לפסוקים בהמשך שמופנים למי שמרחם וחושש לקיים את העונשים של קבוצות המסיתים האלה. יותר מזה, כל אדם שחטא ובא לבית דין, מחפשים לו זכויות, ואפילו אם יצא מבית דין ובא מישהו ללמד עליו זכות, מחזירים אותו, אבל במקרה של מסית – לא מנסים להקל, לא מחזירים - התורה מחמירה מאוד בעונשו.

אחר כך אנחנו עוברים לעסוק בהסתה הבאה, שהיא קבוצה מספר 3:

פסוקים י"ג-י"ט: עיר הנידחת

יג כי תשמע באחת עריך אשר ה' אלהיך נתן לך לשבת שם לאמר
יד יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים
אחרים אשר לא ידעתם
טו ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בקרבך
טז הכה תכה את ישבי העיר ההוא לפי חרב החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה
לפי חרב
יז ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה'
אלהיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד
יח ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך
והרבך כאשר נשבע לאבותיך
יט כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמר את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היזם לעשות הישר
בעיני ה' אלהיך

המורה יבקש מהתלמידים לקרוא את פסוקים י"ג-י"ד ולנסות להגדיר מה המקרה.

קודם כול - אנחנו רואים שמדובר בעיר שממוקמת באזור ארץ ישראל. הוכחה: **באחת עריך אשר ה' אלהיך נתן לך.**

דבר שני - יש שני אנשים או יותר, אולי קבוצה, של תושבים מתוך העיר, שמצליחים להסית את כולם לעבוד עבודה זרה.

לפני שמענישים את יושבי העיר הזאת, יש לבדוק היטב היטב שאכן כל אנשי העיר, כולל בני משפחותיהם, נענו להסתה של בני הבליעל והתחילו לעבוד עבודה זרה.

אם אכן, לאחר דרישה וחקירה בבית הדין הגדול, מתברר שזו אמת, וכל אנשי העיר, ללא יוצא מן הכלל, עובדים עבודה זרה, אז מה יש לעשות, לפי הוראת בית הדין הגדול?

התלמידים יקראו את פסוקים ט"ז-י"ז, ויציינו מה עושים לעיר הנידחת:

1. הורגים את כל בני העיר.

2. אוספים את השלל, כולל הבהמות, ומעלים את העיר ושללה באש.

מדוע?

השלל והבהמות נכללים באיסור אביזריהו דעבודה זרה: יש איסור לא רק לעבוד עבודה זרה, אלא גם להשתמש באביזרים, בחפצים ובכלים של מי שעובד עבודה זרה. זו דוגמה לכך שה' שומר עלינו שלא נגיע לידי חטא, ומרחיק אותנו מאוד מהאיסור הזה.

3. "והיתה תל עולם, לא תבנה עוד" - יש איסור לבנות את העיר מחדש. היא תהיה שוממה לעד.

סיכום:

למדנו על שלושה סוגים שונים של הסתה לעבודה זרה. שני הסוגים הראשונים יכולים להתרחש בכל מקום, ואילו הסוג השלישי יכול לקרות רק בארץ ישראל.

משה מזהיר את בני ישראל מהסכנה של נביאי השקר בארץ ישראל, בזמן שהוא כבר לא יהיה עם בני ישראל, כי הוא נפרד מהם במדבר. הוא רוצה לוודא שהם ילכו אחרי נביאי אמת ואחרי מנהיגים שיקרבו אותם לה'.

להשפעה השלילית יש מספר פנים, והתורה בוחרת להביא דוגמאות אלה. ברור מכאן שיכולות להיות צורות נוספות של השפעה שהתורה אינה מפרטת לנו בפרק זה ושעלינו להסיק שיש להיזהר אף מהן.

מסרים:

- **הרחקה מעבודה זרה** היא יסוד התורה. מי ששייך לעבודה זרה, אין לו שום חלק בתורה ואין לו מחויבות לקיים אף מצווה בתורה, כי הוא לא מאמין בה. ההרחקה מעבודה זרה כוללת גם את הכלים והחפצים ששימשו את העובדים אותה. אין להשתמש בהם ואין ליהנות מהם. מכאן אנו רואים כמה ה' מרחיק אותנו מהשפעה שלילית של חברה וסביבה ומאמונה של שקר.
- **חשיבות הביקורת העצמית** - בחיים אנחנו צריכים לחפש את האמת' ולא להימשך אחר דעות של אחרים, בלי לחפש, לבדוק ולברר היטב אם ה' רוצה שנלך בדרך הזאת.

נוסף על כך, כמו שראינו בפתיחה על אודות חנניה בן עזור, אין לנו ללכת אחר מה שנוח ונעים לשמוע, כדרך דיבוריהם של נביאי השקר, אלא לשמוע רק לנביא אמת צדיק ומוכר.

יש להיזהר גם מקרבה משפחתית או מקשר של חבר קרוב או משימוש לרעה בסמכות כלשהי כלפינו, וללכת רק בדרך של ה'.

המחשות:

✓ סיפור

✓ המורה יכול לתת משימת כתיבה בזוגות/ קבוצה/ יחידים, כגון:

✓ דף מיומנו של אדם שמנסים להסית אותו.

✓ כתבה עיתונאית על עיר נידחת.

✓ מודעת מבוקש - על מסית.

הרחבות:

- הצעה ללימוד בכיתות מתקדמות:

מבנה הפרק מאפשר הסבר של חלוקת המסורה. החל מפסוק ב', נראה איך הפרק מחולק על ידי חכמי המסורה לשלושה נושאים.

בכיתות שבהן הנושא של פרשיות פתוחות וסתומות נלמד בעבר, זה הזמן להסב את תשומת לבם של התלמידים לחלוקה ברורה ומסודרת של הפרק, שמראה ללומד, עוד לפני שהוא מתחיל לעיין בו מבפנים, שמופיעים בו שלושה נושאים ושיש בין כולם קשר רעיוני רציף. ההוכחה לכך היא שכל שלוש הפרשות סתומות, לעומת פסוק א', שלפי חלוקת המסורה, שייך לנושא האחרון בפרק י"ב.